

Bocche della verità

OVER HET UTRECHTSE HUIS VOOR KLOKKEN- LUIDERS EN VENETIAANSE LEEUWENBEKKEN

Op 1 juli 2016 is de wet Huis voor Klokkenluiders in werking getreden. Deze wet verplicht werkgevers om een meldregeling voor vermoedens van misstanden in te voeren en beschermt werknemers die op basis daarvan een melding doen. Met ingang van de wet opende ook het instituut Huis voor Klokkenluiders haar deuren. Het in Utrecht gevestigde Huis is een ZBO dat qua impact en positionering gelijk is aan zware raden en hoge colleges zoals de Ombudsman, de Kiesraad en de Onderzoeksraad voor de Veiligheid. Het Huis geeft werknemers advies over de wijze waarop zij misstanden het beste kunnen melden. En als zij daardoor onverhoopt mentaal in de knel komen, kunnen zij bij datzelfde Huis aankloppen voor psychosociale hulp. Daarnaast kan het Huis onderzoeken of melders niet ten onrechte zijn benadeeld door de organisatie, en kan het meldingen ook inhoudelijk onderzoeken. En om al dit onheil voor te kunnen zijn ondersteunt het Huis werkgevers op het gebied van (preventieve) integriteitszorg, want ook hier geldt: *“an ounce of prevention is worth a pound of cure”*. Het Huis is er daarmee voor werknemers én werkgevers. Over de wet en het Huis is natuurlijk nog veel meer te zeggen, maar voor nu verwijs ik naar de website van het Huis¹. Het Huis is nieuw, maar daarmee nog geen noviteit. Deze zomer zag ik dat er in het 14e eeuwse Venetië ook al meldpunten bestonden. Op de gevel van het Dogenpaleis prijkt een ‘leeuwenbek’ waarin men ongezien schriftelijke meldingen over misstanden kon deponeren. Onder de bek is de tekst gebeiteld: *“Denontie secrete contro chi occultera gratie et officii o colludera per nascon der la vera rendita d essi.”* Oftewel: Geheime kennisgeving tegen degenen, die diensten en plichten verheimelijken of in het geheim afspreken om hun ware gewin te verbergen. De leeuwenbek fungeerde als een brievenbus, een ‘ethics hotline’ zo u wilt, die gebruikt kon worden om melding te maken van misstanden als fraude en corruptie, maar ook van dreigend gevaar voor de volksgezondheid tengevolge van bijvoorbeeld de pest. De leeuwenbekken (er waren er vaak meerdere in een stad) werden ook wel ‘Bocche della verità’ genoemd; monden van de waarheid, bedoeld om datgene dat angstvallig verborgen werd gehouden te openbaren en aan te pakken. Over de effectiviteit van meldpunten is sindsdien veel bijgeleerd. De onderzoeksgroep *Quality of Governance* van de Vrije Universiteit heeft onderzoek verricht naar het functioneren van meldsystemen binnen organisaties². De belangrijkste conclusie van dat onderzoek is dat een meldsysteem, of meldregeling, onderdeel moet zijn van een integraal integriteitsbeleid. Maar hoe ziet dit samenhangende geheel er eigenlijk uit, en wat is de rol van de meldregeling daarbinnen?

Ik doe een poging om dit kort voor u te duiden. Integriteitsbeleid is pas zinvol als het *management* van de organisatie het belang van integriteit actief (in woord en daad) uitdraagt en open staat voor onwelgevallige signalen. Daarnaast zijn er natuurlijk ook duidelijke *integriteitsregels- en procedures* nodig die richting bieden aan medewerkers. Het is verstandig die regels samen te brengen in een *gedragscode* die helder verwoordt wat van medewerkers verwacht mag worden, maar die ook aangeeft hoe eventuele overtredingen aangekaart kunnen worden. Het *personeelsbeleid* speelt eveneens een wezenlijke rol in het integriteitsbeleid. Zo dient de aandacht voor integriteit ingebed te worden in introductiebijeenkomsten, ambtseedsessies en personeelsgesprekken. Dit alles laat onverlet dat incidenten zich altijd kunnen voordoen. Een goede *meldregeling* zorgt er dan voor dat deze tijdig, laagdrempelig en veilig door medewerkers kunnen worden aangekaart.

Onderzoek moet uitwijzen of de meldingen hout snijden. Is dat het geval dan is handhaving op z’n plaats. Door het regelmatig monitoren en evalueren van deze elementen wordt leren en verbeteren mogelijk. Risico-analyses, MTO’s en beleidsevaluaties zijn methoden die daarin voorzien. Ook de meldregeling zelf moet met regelmaat tegen het licht gehouden worden: wordt er wel gebruik van gemaakt, wat voor zaken worden er gemeld, wat kunnen we daarvan leren, en hoe kan het beleid daarop bijgesteld worden? Tegenwoordig weten we dat voorkomen niet alleen beter, maar ook gemakkelijker en goedkoper is dan genezen. Anders dan de Venetiaanse leeuwen richt het Utrechtse Huis zich dan ook nadrukkelijk op preventie. Bovendien wordt melders ook gratis advies, hulp en bescherming geboden. Zo bezien is er een flinke vooruitgang geboekt. Enerzijds hoop ik dat door de aandacht voor preventie de ‘monden van de waarheid’ minder stof tot spreken zullen hebben. Anderzijds hoop ik dat potentiële melders door het advies, de hulp en de bescherming die het Huis biedt eerder geneigd zijn om aan te kloppen waardoor schendingen en misstanden eerder ontdekt en aangepakt kunnen worden.

*Alain Hoekstra ***op persoonlijke titel geschreven***
Senior beleidsadviseur Huis voor Klokkenluiders en als promovendus verbonden aan de Erasmus Universiteit.*

1 Voor informatie over het Huis en de wet HvK zie:
<https://huisvoorklokkenluiders.nl/>

2 De Graaf, Lasthuizen, Bogers, Schegget & Strüwer (2013). Een luisterend oor. Onderzoek naar het interne meldsysteem integriteit binnen de Nederlandse overheid. Amsterdam: Vrije Universiteit.